

Ivana Ljubičić

Poreski sistem

Beogradska Akademija poslovnih i
umetničkih strukovnih studija

1. Finansijska delatnost države

- Finansijska delatnost države = javne finansije
- Predstavlja skup delatnosti države – finansijske operacije, čime se obezbeđuju sredstva za funkcionisanje administracije, vojske, prosvete, zdravstva, nauke, kulture...
- Sredstva se obezbeđuju i za realizaciju projekata ekonomske i razvojne politike, socijalne sigurnosti i socijalnog napretka

Finansijska delatnost države

- Finansijska delatnost sastoji se iz operacija:
 - Prikupljanje finansijskih sredstava (najbitniji porezi)
 - Raspoređivanje javnih prihoda na javne potrebe
 - Trošenje sredstava (javni rashodi)
- Proces prikupljanja, planskog raspoređivanja i trošenja državnih sredstava označavamo **javnom tj. finansijskom privredom**

Javna i privatna privreda

- **Različiti ciljevi**
 - Javna – ostvaruje javne, opšte i kolektivne ciljeve
 - Privatna – ostvarivanje profita
- **Veličina potrebnih sredstava**
 - Javna – onoliko sredstava koliko je potrebno za zadovoljenje javnih potreba
 - Privatna – Što veći prihod = znak stabilnosti

Javna i privatna privreda

- **Način ostvarivanja prihoda**
 - Javna – Država ostvaruje prinudnim putem, osim delatnošću državnih preduzeća, izdavanjem državne imovine pod zakup
 - Privatna – bez prisile prodajom usluga i dobara
- **Obim i trajanje**
 - Javna – nije ograničeno
 - Privatna – manji obim i uslovljeno trajanje preduzećem

Javna i privatna privreda

- **Mehanizmi odlučivanja**
 - Javna – političim putem – zakoni
 - Privatna – menadžment ili preduzetnik

Obeležja finansijske delatnosti

- Prikupljanje, raspoređivanje i trošenje sredstava od javnih organa
- Finansijska delatnost povezuje u finansijski akt dva subjekta: aktivni i pasivni
- Finansijska privreda je neodvojiv i važan segment nacionalne privrede
- Prinuda je karakteristika finansijske delatnosti

Prikupljanje, raspoređivanje i trošenje

- Nadležni organi prikupljaju javne prihode prinudnim putem (porez) ili
- Dobrovoljno putem zajma ili izdavanjem državne imovine
- Budžetom se prihodi raspoređuju na državne i vandržavne subjekte
- U cilju finansiranja javnih potreba

Aktivni i pasivni subjekti

- Aktivni subjekti su država i javnopravni kolektiviteti
- Pasivni subjekti su fizička i pravna lica

2. Pojam i izučavanje oporezivanja

- **Oporezivanje je:**
 - **Delatnost** državnih organa
 - Primenom poreskih zakona
 - Utvrđivanjem i naplatom poreskog oblika
 - Određenom poreskom dužniku

Multidisciplinarnan pojam

- Oporezivanje je:
 - Multidisciplinarnan pojam
 - Nije samo ekonomska kategorija
 - Neekonomski atributi:
 - Politički
 - Pravni
 - Socijalni....

Istorija javnih finansija

- Javne finansije = nauka o finansijama izučava oporezivanje
- Do sredine XIX veka finansijski problemi izučavani su u nauci o državnoj upravi
- Karl Henrih von Rau 1832. god. izdvojio je finansije u posebnu naučnu disciplinu
- Ksenofon i Aristotel pišu o državnim prihodima i poreskom teretu 335 god.pne

Istorija javnih finansija

- Toma Akvinski, srednji vek, pravednost u oporezivanju
- Ibn Haldun, XIV vek, sistematizovano bavljenje državnim finansijama
- XV, XVI i XVII vek, carine, drumarine, mostarina
- Džon Mejnard Kejnz, „Opšta teorija zaposlenosti, kamate i novca“, 1936. god. Započeta savremena nauka o finansijama

Istorija javnih finansija

- Naučnik A.Lerner
- Funkcionalnim finansijama namenio je:
 - Upotrebom državnog trošenja i oporezivanja eliminisanje nezaposlenosti i inflacije
 - Postizanje optimalnog nivoa investicija uz pomoć državnog zaduživanja ili otplate javnog duga
 - Emisija i povlačenje novca iz opticaja u koordinaciji sa prethodne dve grupe zadataka

Discipline u oporezivanju

- Fiskalna (poreska) teorija
- Fiskalno (poresko) pravo
- Fiskalna (poreska) politika

Poreska teorija

- Poreska teorija govori kako ostvariti najbolji učinak u prikupljanju poreza
- Sistematizuje saznanja kako, koliko i od koga prikupiti finansijska sredstva (javne prihode)
- Istražuje globalni efekat prikupljanja državnih prihoda na ekonomiju

Poresko pravo

- Skup pravnih normi za regulisanje finansijskih odnosa između države i drugih javnopravnih entiteta sa jedne strane i fizičkih i pravnih lica sa druge
- Regulisanje prava i obaveza države i fizičkih i pravnih lica u finansiranju javnih potreba

Poreska politika

- Primena načina, mera u oblasti oporezivanja od strane države radi ostvarenja ciljeva
- **Ciljevi** fiskalne politike:
 - Fiskalni (prikupljanje finansijskih sredstava)
 - Nefiskalni (ekonomski cilj)

Poreskopравни odnosi

- Društveni odnosi vezani za prikupljanje fiskalnih prihoda po javnim propisima
- Predmet ovih odnosa je novac
- Subjekti ovih odnosa su država i fizička ili pravna lica
- Država propisuje poreze, takse, doprinose, naplaćuje ih i uspostavlja poreskopравни odnos sa obveznikom

Ovlašćenja države

- Pravo države za ustanovljavanje prihoda
- Pravo na uvođenje prihoda
- Pravo na utvrđivanje visine prihoda

Formalno-pravni izvori oporezivanja

- Ustav
- Zakoni
- Podzakonski akti

Ustav

- **Najviši pravni akt zemlje**
 - Omogućava da država uvodi i naplaćuje fiskalne prihode
 - Propisuje obavezu fizičkim i pravnim licima da plaćaju dažbine po fiskalnim propisima
 - Odlučuje parlament

Zakoni

- Fiskalni propisi
- Poreski, carinski
- Parlament definiše predmet, obveznika, osnovicu...
- Utvrđivanje pojedinačnog godišnjeg prihoda

Podzakonski akti

- **Državni propisi za izvršavanje zakona**
 - Donosi ih vlast
 - Usvaja vlada i ministar finansija
 - To su uredbе, odluke, pravilnici...

Ekonomski izvori i predmet oporezivanja(dažbina)

- Izvor dažbina obveznika su imovina i prihod i iz njih izvršava obavezu
- Predmet dažbina je događaj čijim nastankom se stvara obaveza za oporezivanje
- **Dažbinski predmet** može biti:
 - Prihod
 - Imovina
 - Potrošnja

Prihod i dohodak kao dažbinski predmet

- **Prihod** predstavlja **pojedinačni** prihod izražen u novcu od neke delatnosti – **od rada**, od zgrada – prihod **od imovine**, od kamata – prihod **od kapitala**
- **Dohodak** je **ukupni** iznos prihoda u toku određenog vremenskog perioda iz svih prihoda – npr. **porez na dohodak građana**

Karakteristike dohotka

- **Dohodak** je zbir ekonomskih dobara (roba, novac, usluge...)
 - Novostvorena dobra kao rezultat rada
 - Povećana vrednost postojećih dobara
 - Ostvaruje se redovno a i ne mora
 - Trošenje dohotka ne znači automatsko smanjivanje imovine

Karakteristike dohotka

- Kao **izvor i predmet dažbina dohodak** može biti:
 - Dohodak preduzeća
 - Lični dohodak iz rada u radnom odnosu
 - Lični dohodak proistekao iz obavljanja privredne i neprivredne delatnosti

Karakteristike dohotka

- Prema **načinu ostvarivanja dohodak** može biti:
 - **Izvorni** - od rada i kapitala (plata, zarada)
 - **Izvedeni** – od izvornog dohotka (dohodak pravnih lica)

Imovina kao dažbinski predmet i izvor

- Neurošeni dohodak iz ranijeg perioda iskazan u novcu
- Iskazuje se kao:
 - **Nepokretna imovina** (zemljište, zgrade)
 - **Pokretna imovina** (potrošna materijalna dobra)
 - **Imovinska prava** (na pokretnim stvarima i nepokretnostima)

Potrošnja kao dažbinski predmet

- Potrošnja je upotreba proizvoda i usluga
- Nepravedno je oporezovana jer dažbine koje su uključene u cenu robe snosi krajnji kupac
- U strukturi potrošnje vlasnika malih dohodaka više je zastupljena potrošnja kao dažbinski predmet i samim tim snose veći teret od vlasnika većeg dohotka

2. Porez, pojam i karakteristike

- **Dominantni oblik javnih prihoda** u savremenim državama
- Postoje razne definicije poreza u zavisnosti od vremena nastanka
- Kod svih autora definicija poreza ima:
 - Pravna i sociološka obeležja
 - Ekonomski i finansijski sadržaj
 - Tehničke elemente

Porez, pojam i karakteristike

- Najpoznatiji autori definicija poreza:
 - Monteskije (davanje imanja)
 - Gaston Žez (davanje u novcu)
 - Gerlof (prisilna davanja)
 - Todorović Milan (prihod u formi nameta)
 - Popović Dejan (instrument javnih prihoda)

Karakteristike poreza

- Bitne **karakteristike** poreza:
 - Prinudnost poreza
 - Derivatnost poreza
 - Porez je novčano davanje
 - Odsustvo neposredne protivnagnade
 - Porezima se finansiraju javni rashodi

Prinudnost poreza

- Porezi su prinudni prihod države
- Smanjuju ekonomsku snagu fizičkih i pravnih lica
- Neispunjavanje poreske obaveze uslovljavaju primenu sile

Derivatnost poreza

- Porezi su instrument preraspodele nacionalnog dohotka
- Derivatni javni prihodi
- Prihodi koje država ostvaruje svojom privrednom delatnošću , prodajom proizvoda i usluga (izvorni porezi)

Porez je novčano davanje

- Porez koji se utvrđuje u novcu
- Kroz finansijsku istoriju izmirivanje poreske obaveze je bilo u naturalnom obliku ili radu (samodoprinos)
- Pored poreza postoje i drugi oblici dažbinskih prihoda :
 - Takse, naknade, doprinosi

Porez je novčano davanje

- **Takse** predstavljaju fiskalni prihod u novcu koju građani plaćaju kao naknadu za izvršenu uslugu
- **Naknada** je fiskalni prihod i plaća se kao cena za korišćenje dobra
- **Doprinos** je oblik fiskalnih prihoda gde država pruža određenu korist obvezniku (doprinosi za socijalno osiguranje)

Odsustvo neposredne protivnagnade

- Porezi ne predstavljaju neposrednu naknadu za usluge koju država čini građanima
- Lica koja su platila porez ne mogu tražiti od države da nešto učini kao uslugu
- Odsustvo neposredne naknade znači da ne postoji uzajamni odnos između prihoda koji su ostvareni od poreza i koristi koju pojedinci imaju od trošenja

Porezima se finansiraju javni rashodi

- Uzima se od privatne privrede i usmerava na javnu potrošnju
- Prikupljenim sredstvima finansira se obezbeđivanje javnih dobara
- Sadržina javnih dobara u nekoj državi uslovljena je političkim, kulturnim i drugim okolnostima

Opravdanje poreza

- Državu nije moguće zamisliti bez poreza
- Po Franklinu samo su dve stvari izvesne u životu-smrt i porez
- Postoje različite teorije o opravdanosti poreza i to su:
 - Teorija sile, ekvivalencije, žrtve i teorija suvereniteta

Teorija sile

- Shvatanje da za naplatu poreza nije potrebno opravdanje
- Porez se pravda apsolutističkom voljom vladalaca

Teorija ekvivalencije

- Porez predstavlja cenu za one usluge ili dobra koje država stavlja na raspolaganje pojedincu i naplaćuje se samo u toj visini
- Najstarije teorije ekvivalencije vezuje se za Monteskijsa
- To su :
 - Teorija osiguranja
 - Teorija uživanja

Teorija osiguranja

- Teorija osiguranja porez posmatra kao cenu koju poreski obveznici plaćaju državi za usluge koje im država čini
- Premija ličnog osiguranja i imovine

Teorija uživanja

- Teorija uživanja plaćanje poreza pravda stvaranjem mogućnosti građanima poreskim obveznicima da mogu nesmetano od drugih da uživaju dobra kojima raspolažu
- Veća imovina – veći porez

Teorija žrtve

- Teorija žrtve zasniva svoje utemeljenje u pravu države da zahteva od svojih državljana da se plaćanjem poreza žrtvuju u opštem interesu
- Po tom osnovu razlikujemo tri varijante teorije žrtve:
 - Teorija apsolutno jednake žrtve
 - Teorija proporcionalno jednake žrtve
 - Teorija minimalne žrtve

Teorija apsolutno jednake žrtve

- Teorija apsolutno jednake žrtve polazi od stanovišta da svi obveznici poreza **plate porez u jednakom iznosu**
- **Glavarina** je takav porez
- **Nepravičan način** plaćanja poreza

Teorija proporcionalno jednake žrtve

- Teorija proporcionalno jednake žrtve polazi od stanovišta da svi obveznici poreza **plaćaju porez u istom procentu od svoje poreske osnovice**

Teorija minimalne žrtve

- Teorija minimalne žrtve svodi se na **veće poresko opterećenje bogatijih** poreskih obveznika od siromašnijih, što je u principu progresivno oporezivanje

Teorija suvereniteta

- Teorija suvereniteta zasniva se na tezi da je ovlašćenje države da uvodi, utvrđuje i naplaćuje porez
- Svaki građanin je dužan da doprinosi svojim sredstvima srazmerno svojim sposobnostima

Ciljevi oporezivanja

- Dominantan cilj oporezivanja je obezbeđivanje dovoljno sredstava za finansiranje javnih rashoda
- Mogu biti:
 - Fiskalni (sredstva za potrebe budžeta)
 - Nefiskalni (ekonomski, socijalni, politički ...)

Ekonomski ciljevi oporezivanja

- Ekonomski ciljevi oporezivanja su raznovrsni
- Mogu biti :
 - Makroekonomski (stabilnost cena, zaposlenost)
 - Mikroekonomski (podrška privrednim subjektima u ostvarivanje njihove delatnosti...)

Socijalni ciljevi oporezivanja

- Socijalni ciljevi oporezivanja pokazuju se u nastojanjima **države da smanji razlike u materijalnom položaju poreskih obveznika**
- **Niže stope poreza** za artikle koji predstavljaju značajne stavke u potrošnji siromašnih
- **Poreska oslobođenja i olakšice**

Politički ciljevi oporezivanja

- U savremenim razvijenim zemljama sa razvijenom tržišnom privredom retko se otvoreno formulišu politički ciljevi
- Politički ciljevi dolaze u prvi plan posle ratova i u periodu socijalnih previranja

Ostali ciljevi oporezivanja

- Mogu biti na terenu **zdravstvene politike** (oštro oporezivanje alkohola, neoporezivanje prometa lekova)
- Mogu biti na terenu **kulturne, obrazovne politike** (oporezivanje knjiga niskom stopom poreza, oštro oporezivanje šunda)
- U domenu **populacione politike** (u zemljama sa niskim natalitetom uvesti porez za neženje)

Ivana Ljubičić

Poreski sistem

Beogradska Akademija poslovnih i
umetničkih strukovnih studija